

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARINA AİT DİNLEME TÜRLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Erdost ÖZKAN (*)
Ahmet BAŞKAN (**)

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkçe öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeline göre yürütülen bu çalışmanın verileri, 2017-2018 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği lisans programında öğrenim gören 190 öğretmen adayından elde edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Bodie, Worthington ve Gearhart (2013) tarafından geliştirilen ve Kaya (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan Dinleme Türleri Ölçeği kullanılmış, elde edilen veriler SPSS 21.0 paket programı ile çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda cinsiyet ve televizyon izleme süresi değişkenleri ile öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının kendilerine ait oda ve kitaplık bulunması ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenlerinin kullandıkları dinleme türlerini anlamlı düzeyde etkilemediği belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlardan hareketle bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dinleme Türleri, İlişkisel Dinleme, Çözümleyici Dinleme, Etkileşimsel Dinleme, Eleştirel Dinleme, Türkçe Öğretmeni Adayı.

*) Dr., Pamukkale Üniversitesi Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (PADAM)
(e-posta: erdostozkan@pau.edu.tr) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4366-243X>

**) Dr., Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
(e-posta: ahmet.baskan@dicle.edu.tr) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4028-9067>

Investigation of Listening Types of Turkish Pre-Service Teachers in Terms of Some Variables

Abstract

The aim of this study is to determine the listening types used by Turkish pre-service teachers in terms of some variables. The data of this study, which was carried out according to the descriptive survey model of quantitative research methods, were obtained from 190 Turkish pre-service teachers who were studying in Dicle University Turkish Language Teaching Program in the spring term of 2017-2018 academic year. In the study, Listening Types Scale which was developed by Bodie, Worthington and Gearhart (2013) and adapted to Turkish by Kaya (2014) was used in the study and the data were analyzed with SPSS 21.0 package program. As a result of the findings obtained in the study, statistically significant differences were found between the gender, the duration of watching television and the listening types used by the Turkish pre-service teachers. In addition, it was determined that Turkish pre-service teachers' having their own room and library variables and their grade variables did not significantly affect the listening types they used. Some suggestions are presented based on the results obtained.

Keywords: *Listening Types, Relational Listening, Analytic Listening, Interactive Listening, Critical Listening, Turkish Pre-Service Teachers.*

1. Giriş

Sağlıklı bir dil öğretimi için dört temel dil becerisinin birbirini destekler şekilde öğretilmesi gerekir. Bireylere dinlediğini ve okuduğunu anlama eğitimi verilmesiyle anlama; duygu ve düşüncelerin konuşma ve yazma ile ifade edilebilme becerisinin öğretilmesi ile de anlatma becerileri kazandırılır (Altunkaya, 2018a: 199). Toplumların kültürel ve sosyal gelişimlerinde önemli bir görev üstlenen okuma, dinleme; konuşma ve yazma öğrenme alanları ve bu beceriler hakkında yapılan çalışmalar, oluşan bu ilgiyi daha belirgin hale getirmektedir. Çünkü insan, yapılan araştırmalara göre bir günün %9'unu yazarak; %16'sını okuyarak; %30'unu konuşarak; %45'ini dinleyerek geçirmektedir (Buzan, 2001: 97). Bu dil becerileri arasında en sık kullanılanı görüldüğü gibi *dinleme* becerisidir. Sözel uyarıların zihinde anlamlandırma çabası olarak görebileceğimiz bu beceri, işitmeden farklı olarak, bireyin ses ve konuşma örüntülerinin farkında olmasıyla ve onlara dikkatini vermesiyle başlayan; belli işitsel işaretleri tanıması, hatırlaması ile süren ve anlamlandırmayla son bulan bilişsel, aynı zamanda psikolojik bir süreçtir. İlgili çalışmalar, bireyin diğer kişilerle birlikte olduğu zamanın % 42'sini dinlemekle geçirdiğini, öğrencilerin okulda arkadaşlarını günde 2.5-4 saat dinlediklerini, okul başarısının da öğrencinin dinleme yeteneğiyle yakından ilgili olduğunu göstermektedir (Sever, 2011: 11). Çocuklar, dakikada iki yüz elli sözcük dinleyebilirler. Bu oran konuştuklarının iki, üç katıdır. Bundan dolayı dinlemede ileti üzerine yoğunlaşmanın önemi büyüktür (Foulke'den

aktaran Akyol, 2011: 3). Bu nicel sonuçlar her ne kadar *dinlemenin* en sık kullanılan beceri olduğunu bizlere gösterse de, *konuşmanın* olmadığı yerde *dinlemenin* olamayacağı görüşünü düşündüğümüzde, nitel olarak *konuşma* ön plana çıkmaktadır. *Dinleme* ve *konuşma*, literatürde farklı öğrenme alanı başlıkları altında bulunmaktadır. Anlama becerileri içerisinde bulunan dinleme ile anlatma becerileri içerisinde yer alan konuşma, simetrik ve bağıntılı becerilerdir (Onan, 2012: 83). Çünkü konuşma da dâhil olmak üzere diğer dil becerileri dinleme yoluyla öğrenilmektedir (Doğan ve Erdem, 2018: 290).

Dil öğrenme süreci anne karnında dinleme yoluyla başlayıp; konuşma, okuma ve yazmaya temel oluşturmaktadır (Güneş, 2007: 73). Çocuklar hem öğrenmek hem de zihinsel yapılarını geliştirmek amacıyla dinleme becerilerini kullanırlar (Melanlıoğlu, 2011: 69). Bireyin öğrenme becerilerini edinme sırasına göre ilk sırada bulunan ve bu yönüyle de dil becerilerinin zeminini oluşturan *dinleme*, konuşan kişinin vermek istediği mesajı, net bir şekilde anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir (Demirel, 1999: 33, Doğan ve Erdem, 2017, Sarıkaya, 2018). Yapılan tanımları ortak bir noktada birleştirecek olursak; dinleme, işitmeden farklı olarak, dilin dört temel işlevinden biri olan; kişiler arası iletişimi barındıran; belirli bir amaç doğrultusunda yapılıp insanın seçme özgürlüğünü yansıtan; insan beyninin karmaşık süreçleriyle iç içe ve öğrenilebilen bir dil etkinliğidir. Türkçe dersi öğretim programlarında *dinleme/izleme* olarak tanımlanan bu dil becerisi, *işitme* duyusunun yanında *görme* duyusu ile de yapılabilmektedir. Çünkü dinlemenin çeşitli türlerinde ifade edilen *görme*, göndericinin iletmek istediklerini alıcıya tam ve doğru bir şekilde aktarmasını sağlayan bütüncü bir öğedir (Arı, 2013: 191). Ayrıca bilgi sahibi olmak, sosyal yaşamın içerisinde benliğini kabul ettirmek, bir ilişki kurmak ve sürdürmek, başkalarının düşüncelerinden, deneyimlerinden yararlanmak gibi amaçlarla da dinleme gerçekleştirilir (Altunkaya, 2018b: 85).

Gündelik hayattaki dinlemeler, bireysel, kişiler arası ve grup olarak yapılan dinlemeler olarak gerçekleşmektedir (Doğan, 2013: 29). Etkileşimli ve etkileşimsiz dinleme olarak iki yapıya ayrılan dinlemede *etkileşimli*, dinleyenin kendisine erişen bir iletiye yanıt vermesi olarak adlandırılırken; *etkileşimsiz*, bunun tam tersi bir durumu çağrıştırmaktadır. Karşılıklı konuşma esnasındaki dinleyicinin durumu *etkileşimli* dinlemeye; televizyon ya da radyo dinleyen bir bireyin durumu ise *etkileşimsiz* dinlemeye örnek oluşturmaktadır.

1.2. Dinleme Türleri

Dinleme etkinliğinde bireyin hangi dinleme türü kullanacağını bilmesi gerekir. Böylelikle dinleme sürecinde dinleyici, dinlediklerini tam ve doğru bir şekilde anlayacak; buna göre de tepkide bulunacaktır (Melanlıoğlu, 2012: 65). Dinleme türleri, farklı araştırmacılar tarafından pek çok başlık altında ele alınmıştır. Bu sınıflandırmaları tablo halinde görmek, çalışmanın boyutlarını daha anlaşılır hale getirecektir.

Tablo 1. Kaynaklara Göre Dinleme Türleri

Güneş (2013: 100-101)	*Metni takip ederek dinleme *Sorgulayıcı dinleme *Yaratıcı dinleme *Pasif dinleme *Katılımlı dinleme *Not alarak dinleme
Doğan (2013: 165)	*Ayırt edici dinleme *Estetik dinleme *Etkili dinleme *Eleştirel dinleme *Empatik dinleme
Rost (2011: 183)	*Yoğun dinleme *Seçici dinleme *Etkileşimsel dinleme *Kapsamlı dinleme *Hevesli dinleme *Bağımsız dinleme
Umagan (2007: 152-153)	*Gönüllü dinleme *Stratejik dinleme *Amaçlı dinleme *Haz almak için dinleme *Eleştirel dinleme
Akyol (2006: 4)	*Aktif dinleme *Stratejik dinleme *Diyalog ve sunuya dayalı dinleme *Amaçlı dinleme a) Bilgi edinmeye dayalı dinleme b) Yorumlayıcı dinleme c) Eleştirel dinleme d) Haz almak (estetik) için dinleme

(Akkaya ve Ünal, 2016: 64-65)

Tabloda görüldüğü gibi literatürde pek çok dinleme türü ve tanımı bulunmaktadır. Bunlar dinleyiciye bağlı olarak oluşan türler olduğu için dinleyicinin ilgisi, yaklaşımı, dinleme sürecini anlaması ve anlamlandırması gibi değişkenler, dinleme türlerini sınıflandırmada önem oluşturabilmektedir. Yukarıdaki tabloda aktarılan türlerin yanında MEB'in 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan dinleme/izleme türleri şunlardır:

Katılımlı dinleme: Amaç, dinleme sürecinde zihinde oluşan soruların konuşmacıya iletilerek dinlenenlerin daha iyi kavranmasıdır. Dinlenenlerin ve soruların konuşma-

cıya yansıtılarak karşısındakine dinlendiğini hissettirme, konuşmacının rahatlamasını ve iletişim amacına ulaşılmasını sağlar.

Katlımsız dinleme: Amaç, dinleme/izleme sürecinde öğrencilerin dinledikleri üzerinden düşünmelerini sağlayarak zihinsel faaliyetlerini etkin kılmaktır. Ayrıca bu dinleme türünde öğrenciler, ‘Kim? Ne? Nerede? Nasıl? Ne zaman?’ sorularına yanıt bulmaları için yönlendirilir.

Not alarak dinleme/izleme: Amaç, dinlenenlerin/ izlenenlerin daha kolay anlaşılmasını ve hatırlanmasını sağlamaktır.

Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme/izleme: Amaç, dinleyicinin kendisini konuşmacının yerine koyarak onun neler hissettiğini, sözlerinin hangi deneyimleri yansıttığını, kendini ve dünyayı nasıl algıladığını anlamaktır. Buna empati (duygudaşlık) ile dinleme de denilebilir.

Yaratıcı dinleme/izleme: Amaç, öğrencilerin dinlediklerini/izlediklerini yorumlaması ve bunlardan yeni fikirler üretmesidir. Yaratıcı dinleme, katılımlı ve katılımsız dinleme/izleme olarak iki şekilde yapılır.

Seçici dinleme/izleme: Amaç, dinlenenlerin/izlenenlerin içinden ilgi ve ihtiyaca yönelik olanların seçilerek dinlenmesi / izlenmesidir.

Eleştirel dinleme/izleme: Amaç, öğrencilere dinledikleri/izledikleri hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşünmelerini, konuyu olumsuz ve olumlu yanlarıyla, tarafsız bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayarak kendi doğrularını buldurmaktır.

Çalışmada yer alan dinleme türleri, *ilişkisel, etkileşimsel, eleştirel ve çözümleyici dinlemedir. İlişkisel (iletişimsel) dinleme*, insanların gündelik hayatta karşılaştığı dinlemedir. Bu dinleme türü, kişiler arası etkileşimde duygu ve düşüncelerin paylaşılmasını sağlamaktadır. *Etkileşimsel dinleme*, etkin ve aktif dinleme ile eş değer görülebilir. Yani dinleme sürecinin en sağlıklı işleyen basamağıdır da denilebilir. Bu türde dinleyici, hem fiziksel hem de bilişsel etkin, sürece soru-yanıt aracılığıyla destek veren, MEB’in hedeflediği dinleme becerilerine sahip olan dinleyicidir. *Çözümleyici (analitik) dinleme*, dinlenen şeye yanıt vermeden önce çerçeveli bir şekilde düşünme işidir. Bu türde baskın olan eğilim, başkalarının düşünceleri hakkında hemen karar vermemektir.

Literatür incelemesinde temel dil becerilerine ilişkin en az sayıda çalışma yapılan dil becerisinin “dinleme” olduğu ve bu yüzden de bu becerinin araştırmacılar tarafından (Gücüyeter, 2009: 164, Doğan, 2010: 263) “ihmal edilmiş” şeklinde nitelendiği görülmüştür. Bu bağlamda, bu çalışmada meslek yaşamlarında dinleme becerisini öğretecek olan Türkçe öğretmeni adaylarının kullandıkları dinleme türleri incelenmiş ve böylece ilgili literatüre katkı sunulması hedeflenmiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Türkçe öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türlerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Türkçe öğretmeni adaylarının kullandıkları dinleme türleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 2) Türkçe öğretmeni adaylarının kullandıkları dinleme türleri kitaplık bulunma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 3) Türkçe öğretmeni adaylarının kullandıkları dinleme türleri sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 4) Türkçe öğretmeni adaylarının kullandıkları dinleme türleri kendilerine ait oda bulunma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 5) Türkçe öğretmeni adaylarının kullandıkları dinleme türleri televizyon izleme süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeline göre yürütülmüştür. Betimsel tarama modeli, araştırma problemi ile ilgili mevcut durumu ortaya koymayı ve problemi anlamayı amaçlayan modeldir (Arıkan, 2011).

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları, 2017-2018 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği lisans programında öğrenim gören 190 öğretmen adaydır. Katılımcılara ilişkin ayrıntılar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	Toplam
Kadın	15	43	21	45	124
Erkek	17	11	9	29	66
Toplam	32	54	30	74	190

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Bodie, Worthington ve Gearhart (2013) tarafından geliştirilen ve Kaya (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan “Dinleme Türleri Ölçeği” kullanılmıştır.

“Dinleme Türleri Ölçeği”, Bodie, Worthington ve Gearhart (2013) tarafından lisans öğrencilerinin dinleme türlerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçek, Kaya (2014) tarafından Türkçeye uyarlanarak dört yüz sekiz üniversite öğrencisi üzerinde uygulama yapılmış, sonrasında ise yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Analiz doğrultusunda dört faktör ve yirmi dört maddeye ulaşılmıştır. Bu faktörler; “İlişkisel Dinleme”, “Çözümleyici Dinleme”, “Etkileşimsel Dinleme” ve “Eleştirel Dinleme”dir. Ölçeğin iç tutarlık düzeyi alt boyutlar için İlişkisel Dinleme ($\alpha = .88$), Çözümleyici Dinleme ($\alpha = .92$), Etkileşimsel Dinleme ($\alpha = .86$), Eleştirel Dinleme ($\alpha = .88$) sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada verilerin çözümlenmesi için SPSS 21.0 paket programından yararlanılmış, bulgular tablolar halinde sunularak çözümlenmiştir. Değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde ilişki olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak esas alınmıştır.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türlerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklı olup olmadığına ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmuştur:

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Cinsiyetlerine Göre Kullandıkları Dinleme Türlerine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
İlişkisel Dinleme	Kadın	124	5,8293	1,14398	2,229	,028*
	Erkek	66	5,4116	1,27340		
Etkileşimsel Dinleme	Kadın	124	5,3742	1,21828	1,007	,315
	Erkek	66	5,1879	1,20608		
Eleştirel Dinleme	Kadın	124	5,2742	1,42866	.164	,528
	Erkek	66	5,1402	1,32224		
Çözümleyici Dinleme	Kadın	124	5,7124	1,29507	,973	,332
	Erkek	66	5,5253	1,19838		
Toplam	Kadın	124	5,5600	1,02509	1,623	,106
	Erkek	66	5,3081	1,00748		

Tablo 3’te yer alan bulgulara göre, “ilişkisel dinleme” boyutunda Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türleri, cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p < .05$). Sıra ortalamalarına bakıldığında bu farklılığın kadın öğretmen adayları lehine olduğu anlaşılmaktadır. “Etkileşimsel dinleme”, “eleştirel dinleme”, “çözümleyici dinleme” boyutlarında ve genel toplamda ise cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türlerinin evlerinde kendilerine ait kitaplık bulunma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklı olup olmadığına ilişkin bulgular Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4: Öğretmen Adaylarının Kitaplık Bulunma Durumuna Göre Kullandıkları Dinleme Türlerine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

	Kitaplık var mı?	N	\bar{X}	Ss	t	p
İlişkisel Dinleme	Evet	137	5,6886	1,21937	,080	,936
	Hayır	53	5,6730	1,17395		
Etkileşimsel Dinleme	Evet	137	5,3299	1,26482	,372	,710
	Hayır	53	5,2566	1,08158		
Eleştirel Dinleme	Evet	137	5,1478	1,49741	-1,274	,204
	Hayır	53	5,4340	1,05058		
Çözümleyici Dinleme	Evet	137	5,7251	1,24387	1,367	,173
	Hayır	53	5,4465	1,29915		
Toplam	Evet	137	5,4749	1,05710	,051	,960
	Hayır	53	5,4665	,94037		

Tablo 4’te yer alan bulgulara göre, Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türleri, evlerinde kendilerine ait kitaplık bulunma değişkenine göre tüm boyutlarda ve genel toplamda anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p > .05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türlerinin sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklı olup olmadığına ilişkin bulgular Tablo 5 ve Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Sınıf Değişkenine Göre Kullandıkları Dinleme Türlerine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

	Sınıf	N	\bar{X}	Ss
İlişkisel Dinleme	1. sınıf	32	5,5938	1,42805
	2. sınıf	54	5,5772	1,33047
	3. sınıf	30	5,8389	1,00142
	4. sınıf	74	5,7387	1,08507
Etkileşimsel Dinleme	1. sınıf	32	5,2688	1,34750
	2. sınıf	54	5,1815	1,41329
	3. sınıf	30	5,7467	,93356
	4. sınıf	74	5,2432	1,07386
Eleştirel Dinleme	1. sınıf	32	5,1406	1,57082
	2. sınıf	54	5,1019	1,38856
	3. sınıf	30	5,0250	1,41931
	4. sınıf	74	5,4392	1,29660
Çözümleyici Dinleme	1. sınıf	32	5,5938	1,39568
	2. sınıf	54	5,3519	1,46004
	3. sınıf	30	5,7333	1,25762
	4. sınıf	74	5,8514	1,00553
Genel Ort.	1. sınıf	32	5,4028	1,24682
	2. sınıf	54	5,3241	1,20532
	3. sınıf	30	5,6148	,83708
	4. sınıf	74	5,5533	,82773

Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Sınıf Değişkenine Göre Kullandıkları Dinleme Türlerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	\bar{X}	F	p	Farkın Kaynağı
İlişkisel Dinleme	Gruplar Arası	1,818	3	,606			
	Gruplar İçi	272,067	186	1,463	,414	,743	-
	Toplam	273,886	189				
Etkileşimsel Dinleme	Gruplar Arası	6,996	3	2,332			
	Gruplar İçi	271,607	186	1,460	1,597	,192	-
	Toplam	278,603	189				
Eleştirel Dinleme	Gruplar Arası	5,640	3	1,880			
	Gruplar İçi	359,827	186	1,935	,972	,407	-
	Toplam	365,467	189				
Çözümleyici Dinleme	Gruplar Arası	8,109	3	2,703			
	Gruplar İçi	293,043	186	1,575	1,716	,165	-
	Toplam	301,151	189				
Toplam	Gruplar Arası	2,436	3	,812			
	Gruplar İçi	195,525	186	1,051	,772	,511	-
	Toplam	197,961	189				

Tablo 5 ve Tablo 6’da yer alan bulgulara göre, Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türleri, sınıf değişkenine göre tüm boyutlarda ve genel toplamda anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türlerinin evlerinde kendilerine ait oda bulunma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklı olup olmadığına ilişkin bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğretmen Adaylarının Kendilerine Ait Oda Bulunma Durumuna Göre Kullandıkları Dinleme Türlerine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

	Oda var mı?	N	\bar{X}	Ss	t	p
İlişkisel Dinleme	Evet	110	5,7000	1,16498	,270	,788
	Hayır	79	5,6519	1,26682		
Etkileşimsel Dinleme	Evet	110	5,3527	1,20089	,668	,505
	Hayır	79	5,2329	1,23555		
Eleştirel Dinleme	Evet	110	5,1773	1,43008	-,478	,633
	Hayır	79	5,2753	1,33469		
Çözümleyici Dinleme	Evet	110	5,6848	1,21563	,573	,567
	Hayır	79	5,5781	1,32874		
Toplam	Evet	110	5,4848	1,01202	,300	,765
	Hayır	79	5,4395	1,04183		

Tablo 7’de yer alan bulgulara göre, Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türleri, evlerinde kendilerine ait oda bulunma değişkenine göre tüm boyutlarda ve genel toplamda anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kullandıkları dinleme türlerinin televizyon izleme süresi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklı olup olmadığına ilişkin bulgular Tablo 8 ve Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 8. Öğretmen Adaylarının TV İzleme Süreleri Değişkenine Göre Kullandıkları Dinleme Türlerine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

	TV İzleme (Günlük)	N	\bar{X}	Ss
İlişkisel Dinleme	İzlemiyorum	65	5,9538	,80661
	30 dk-1 saat arası	46	5,9710	,89533
	1-2 saat arası	47	5,2411	1,62922
	2 saatten fazla	32	5,3750	1,31097
Etkileşimsel Dinleme	İzlemiyorum	65	5,3815	1,11059
	30 dk-1 saat arası	46	5,5957	1,06541
	1-2 saat arası	47	4,9745	1,44018
	2 saatten fazla	32	5,2438	1,18674
Eleştirel Dinleme	İzlemiyorum	65	5,3077	1,25839
	30 dk-1 saat arası	46	5,4293	1,30986
	1-2 saat arası	47	5,0319	1,57478
	2 saatten fazla	32	5,0625	1,47970
Çözümleyici Dinleme	İzlemiyorum	65	5,7282	1,05885
	30 dk-1 saat arası	46	5,8913	,92177
	1-2 saat arası	47	5,1773	1,70655
	2 saatten fazla	32	5,8229	1,17313
Genel Ort.	İzlemiyorum	65	5,6137	,75974
	30 dk-1 saat arası	46	5,7331	,77880
	1-2 saat arası	47	5,1099	1,40929
	2 saatten fazla	32	5,3438	1,00382

Tablo 9. Öğretmen Adaylarının TV İzleme Değişkenine Göre Kullandıkları Dinleme Türlerine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	\bar{X}	F	P	Farkın Kaynağı
İlişkisel Dinleme	Gruplar Arası	20,79	3	6,932	5,09	,002*	1-3,1-4, 2-3, 2-4
	Gruplar İçi	253,09	186	1,361			
	Toplam	273,88	189				
Etkileşimsel Dinleme	Gruplar Arası	9,518	3	3,173	2,19	,090	-
	Gruplar İçi	269,08	186	1,447			
	Toplam	278,60	189				
Eleştirel Dinleme	Gruplar Arası	4,961	3	1,654	,853	,466	-
	Gruplar İçi	360,50	186	1,938			
	Toplam	365,46	189				
Çözümleyici Dinleme	Gruplar Arası	14,53	3	4,844	3,14	,026*	1-3, 2- 3, 3-4
	Gruplar İçi	286,61	186	1,541			
	Toplam	301,15	189				
Toplam	Gruplar Arası	11,12	3	3,709	3,69	,013*	1-3, 2-3
	Gruplar İçi	186,83	186	1,004			
	Toplam	197,96	189				

Tablo 8 ve Tablo 9’da yer alan bulgulara göre, “ilişkisel dinleme”, “çözümleyici dinleme” boyutunda ve genel toplamda Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türleri, televizyon izleme süresi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p < .05$). Farkın kaynağının belirlenmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi sonucuna göre, “ilişkisel dinleme” boyutunda televizyon izlemeyen öğretmen adaylarının ortalamaları, günde 1-2 saat arası televizyon izleyen ve günde 2 saatten fazla televizyon izleyen öğretmen adaylarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. “İlişkisel dinleme” boyutunda ayrıca günde 30 dk. – 1 saat arasında televizyon izleyen öğretmen adaylarının sıra ortalamalarının, günde 1-2 saat arası televizyon izleyen ve günde 2 saatten fazla televizyon izleyen öğretmen adaylarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer biçimde “çözümleyici dinleme” boyutunda da televizyon izleme süreleri arttıkça Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme puanlarının istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde düştüğü tespit edilmiştir.

Toplam ortalamalara bakıldığında da benzer sonuçlar göze çarpmaktadır. Buna göre, günde 1-2 saat arası televizyon izleyen öğretmen adaylarının dinleme puanları, hiç te-

levizyon izlemeyen ve günde 30 dk. – 1 saat arasında televizyon izleyen gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşüktür.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonucunda, “ilişkisel dinleme” boyutunda Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türlerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Sıra ortalamalarına bakıldığında bu farklılığın kadın öğretmen adayları lehine olduğu anlaşılmıştır. “Etkileşimsel dinleme”, “eleştirel dinleme”, “çözümleyici dinleme” boyutlarında ve genel toplamda ise cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde benzer sonuçlar göze çarpmaktadır. Buna göre Maden ve Durukan’ın (2011) çalışmalarında, öğretmen adaylarının sahip oldukları dinleme stillerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Tabak’ın (2013) çalışmasında elde edilen bulgulara göre, Türkçe öğretmeni adaylarının dinleyici stillerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Kurudayıoğlu ve Kana’nın (2013) çalışmasında ise Türkçe öğretmeni adaylarının cinsiyetleri ile dinleme eğitimi öz yeterlik algıları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ürün Karahan’ın (2016) çalışmasında ise Türkçe öğretmen adaylarının dinleme stillerinin cinsiyet değişkenine göre herhangi bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türleri, evlerinde kendilerine ait kitaplık ve oda bulunma değişkenlerine göre tüm boyutlarda ve genel toplamda anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir.

Araştırma bulgularına göre, Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türlerinin sınıf değişkenine göre tüm boyutlarda ve genel toplamda anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Literatürdeki çalışmalarda da aynı doğrultuda sonuçlar görülmektedir. Tabak’ın (2013) ve Ürün Karahan’ın (2016) çalışmalarında, Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme stillerinin sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre “ilişkisel dinleme”, “çözümleyici dinleme” boyutunda ve genel toplamda Türkçe öğretmeni adaylarına ait dinleme türleri, televizyon izleme süresi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Buna göre, “ilişkisel dinleme” boyutunda televizyon izlemeyen öğretmen adaylarının ortalamaları, günde 1-2 saat arası televizyon izleyen ve günde 2 saatten fazla televizyon izleyen öğretmen adaylarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. “İlişkisel dinleme” boyutunda ayrıca günde 30 dk.- 1 saat arasında televizyon izleyen öğretmen adaylarının sıra ortalamalarının, günde 1-2 saat arası televizyon izleyen ve günde 2 saatten fazla televizyon izleyen öğretmen adaylarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aytan’a (2011) göre televizyonun günde en az yarım saat kapatılması, dinleme becerisini geliştirici etkenler arasındadır. Eleştirel dinlemede insanları ikna etmenin üç aşaması bulunmaktadır: mantıklı gerekçeler sunarak ikna etmek, duygusal ikna kaynaklarını kullanarak ikna etmek ve

propaganda araçlarının kullanımını fark etmek. Buna göre, televizyon izlemedeki artışın bireyin eleştirel dinleme gücünü olumsuz etkileyebileceği görülmüştür.

5. Öneriler

Dinleme becerisi yalnızca Türkçe öğretmen adaylarının değil tüm branşlardaki öğretmen adaylarının hatta toplumdaki tüm bireylerin ihtiyaç duyduğu bir beceridir. Bu nedenle eğitim fakültelerinin farklı branşlarındaki lisans programlarında ve ilk ve ortaöğretim programlarında öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirici ders ve etkinliklerin yer alması önemli görülmektedir.

Dinleme eğitimi ile ilgili bundan sonra yapılacak çalışmalarda, bu çalışmada dinleme türleri ile anlamlı ilişki tespit edilen televizyon izleme süresi değişkeninin incelenmesi çalışmaların niteliğini arttırabilir. Ayrıca Türkçe öğretmen adaylarının yanında diğer branşlardaki öğretmen adaylarına ait dinleme türlerinin incelenmesi ve bu konuda karşılaştırmalı çalışmalar yapılması da literatüre katkıda bulunabilir.

Kaynakça

- Akkaya, N. ve Ünal, E. (2016). Sözlü iletişim ve türleri. F. Susar Kırmızı (Ed.) *İlk ve ortaokullarda Türkçe öğretimi* içinde (ss. 61-106). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akyol, H. (2011). *Türkçe öğretim yöntemleri*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Altunkaya, H. (2018a). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dinleme eğitimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(3), 198-207.
- Altunkaya, H. (2018b). Dinleme türleri. A. Akçay (Ed.), *Dinleme izleme eğitimi* içinde (s. 77-115). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arı, G. (2013). Dinleme/izleme öğretimi. C. Yıldız (Ed.) *Türkçe Öğretimi* içinde (ss. 189-216). Ankara: Pegem Akademi.
- Arıkan, R. (2011). *Araştırma yöntem ve teknikleri*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aytan, T. (2011). *Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bodie, G. D., Worthington, D. L. and Gearhart, C. C. (2013). The listening styles profile-revised (LSP-R): A scale revision and evidence for validity. *Communication Quarterly*, 61(1), 72-90.
- Buzan, T. (2001). *Hızlı okuma*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Doğan, B. ve Erdem, İ. (2017). Ortaokul öğrencilerinin dinleme/izleme stratejileri kullanım sıklığı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 64-81.

- Doğan, B. ve Erdem, İ. (2018). Strateji temelli dinleme etkinliklerinin yedinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerisiyle strateji kullanma düzeyine etkisi. *International Journal of Language Academy*, 6(1), 289-315.
- Doğan, Y. (2010). Dinleme becerisini geliştirmede etkinliklerden yararlanma. *TÜBAR*, 27, 263-274.
- Doğan, Y. (2013). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güçüyeter, B. (2009). Türk dili ve edebiyatı derslerinde dinleme eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 161-170.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kaya, M. F. (2014). Dinleme türleri ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması, dil geçerliği ve faktör yapısının belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 321-340.
- Kurudayıoğlu, M. ve Kana, F. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme becerisi ve dinleme eğitimi özyeterlik algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 245-258.
- Maden, S. ve Durukan, E. (2011). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme stillerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 101-112.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Melanlıoğlu, D. (2011). İlköğretim Türkçe öğretim programının “dinleme türleri” bakımından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 65-78.
- Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretiminde ayrıştırıcı dinlemeyi geliştirmeye yönelik bir etkinlik önerisi. *Milli Eğitim*, 41(196), 56-68.
- Onan, B. (2017). *Dil eğitiminin temel kavramları*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarikaya, B. (2018). Dinlemeyle ilgili temel kavramlar. A. Akçay (Ed.) *Dinleme/izleme eğitimi* içinde (ss. 55-75). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tabak, G. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme stillerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 171-181.
- Ürün Karahan, B. (2013). Türkçe öğretmen adaylarının dinleme stillerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Kafkas Üniversitesi örneği). *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 9-25.